

Boom

ALGEMENE ECONOMIE VOOR HET BEDRIJF

MACRO-, MESO- EN MICRO-ECONOMIE
ALS STUURINSTRUMENT VOOR DE ONDERNEMING

Hieronimus van Sassen

Algemene economie voor het bedrijf

Macro-, meso- en micro-economie als
stuurinstrument voor de onderneming

Hieronimus van Sassen

Boom

inclusief website!

Met behulp van onderstaande unieke activeringscode krijg je toegang tot de website **www.boomstudent.nl** voor extra materiaal. Deze code is persoonsgebonden en gekoppeld aan de eerste druk. Na activering van de code is de website twee jaar toegankelijk. De code kan tot zes maanden na het verschijnen van een volgende druk geactiveerd worden. De code is eenmalig te gebruiken.

Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag
Basisontwerp omslag: Dog & Pony, Amsterdam
Omslagontwerp: DPS Design & Prepress Studio, Amsterdam

Foto's p. 88, 206, 300, 336: Shutterstock; p. 16: Shutterstock/David Peperkamp; p. 48: Shutterstock/Color-Maker; p. 122 Shutterstock/Henk Vrieselaar; p. 164: Shutterstock/Van der Wolf Images; p. 252: Shutterstock/Henk Vrieselaar.

We hebben ons best gedaan om alle rechthebbenden met betrekking tot (foto)materiaal in deze uitgave te achterhalen. Eenieder die meent dat zijn/haar materiaal zonder voorafgaande toestemming hier is gebruikt, verzoeken wij zich tot ons te wenden.

© Hieronimus van Sassen & Boom uitgevers Amsterdam, 2022

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN: 978 90 2444 280 5
ISBN: 978 90 2444 281 2 (e-book)
NUR: 780

www.boomstudent.nl
www.boomhogeronderwijs.nl

Voorwoord

In het Nederlands studielandschap voor het hoger beroepsonderwijs (hbo) bestaat slechts een beperkt aantal studiemethoden rondom algemene economie. Deze boeken zijn overwegend generalistisch van insteek. Dit heeft als gevolg dat beschrijvingen en opdrachten vaak in beperkte mate laten zien wat de context en invloed zijn van economische ontwikkelingen voor het midden- en kleinbedrijf (mkb). Ik heb deze methode geschreven om te voorzien in de vraag (onder studenten, docenten en professionals) naar zo'n methode. Dit boek en bijbehorende website maken duidelijk wat de invloed is van grote en kleinere economische vraagstukken op het (eigen) bedrijf.

Economie is een breed vakgebied. Om het werkveld kleiner, overzichtelijker en begrijpelijker te maken kun je het opdelen in afgebakende specialistische werkvelden. In deze methode heb ik gekozen voor de integrale benadering van de economische domeinen macro, meso en micro. Daarmee kan het boek in theorie alle denkbare economische onderwerpen behandelen. Dat betekent natuurlijk niet dat dit boek ook daadwerkelijk alle vormen, soorten en maten economie behandelt. Het boek zou daarmee oneindig dik worden.

De onderwerpen heb ik op basis van twee vragen geselecteerd. De eerste vraag is hoe relevant het onderwerp is voor een startende of bestaande onderneming. Alleen onderwerpen met een onbetwistbare betekenis voor de onderneming zijn opgenomen in het boek. De tweede vraag is of het onderwerp in relatie staat tot de financiële en/of bedrijfskundige prestaties van een onderneming. Die vraag zie je ook terug in de ondertitel: economie als stuurinstrument voor het bedrijf. Als een onderwerp geen directe bijdrage levert aan de financiële prestaties van een onderneming, valt er niets te sturen.

Bij het schrijven van dit werk zijn essentiële bijdragen van derden van belang geweest. Hartelijk dank aan Alan van Ravenswaay (bedrijfskundige) voor zijn bijdragen rondom overheidsonderwerpen. Ook ben ik veel dank verschuldigd aan Ronald Bonthond (gepensioneerd hogeschooldocent economische vakken) voor zijn werkzaamheden rondom het Excelmateriaal op de website. Ook dank aan Juliette Santegoeds (politicooloog en hogeschooldocent Bestuurskunde/Overheidsmanagement) voor haar advieswerk voor onderdelen over overheid. Tijdens het schrijven is de kritiek van drie meelezers van grote waarde geweest. Hartelijk dank aan Gerard Basset (accountmanager Associate degrees Academie en docent Bedrijfskunde), André Liefwaard (coach en docent Economie en Burgerschap aan het Clusius College) en Dor van Bilzen (senior docent algemene economie aan Zuyd Hogeschool). Tot slot een dankwoord, voor loyaliteit door de jaren heen, aan Christina van der Ham en de families Stevens.

Hieronimus van Sassen
Den Haag, november 2021

Inhoud

Inleiding	9
Leeswijzer	10
Wegwijzer voor de website	12
Thema 1 De functie van algemene economie voor het bedrijf	15
1.1 Definitie van de entiteiten bedrijf en onderneming	15
1.2 Economie als wetenschap	15
1.3 Definitie van economie	17
1.4 Algemene economie: een integrale benadering van macro-, meso- en micro-economie	19
1.5 Economische domeinen	19
1.6 Algemene economie als bedrijfskundig en financieel stuurinstrument	22
1.7 Macro-economie als stuurinstrument voor de onderneming	25
1.8 Meso-economie als stuurinstrument voor de onderneming	25
1.9 Micro-economie als stuurinstrument voor de onderneming	28
1.10 De financiële overzichten in de boekingsperiode	28
1.11 De balans	31
1.12 De winst-en-verliesrekening	35
1.13 Het liquiditeitsoverzicht	37
1.14 De bedrijfsadministratie	39
1.15 Uitgewerkt voorbeeld van algemene economie als stuurinstrument voor het bedrijf	43
1.16 Bedrijfseconomische onderdelen en belasting toegevoegde waarde (btw)	45
Thema 2 Bedrijfskenmerken en -omgeving	47
2.1 Het ondernemingsidee	47
2.2 Economische, fiscale en juridische kenmerken van het bedrijf	48
2.3 Ondernemingsvormen	54
2.4 Bedrijfsomgeving	58
2.5 De basisorganisatie van een bedrijf	68
2.6 Economische actualiteiten als stuurinstrument voor het bedrijf	74
Bijlage 1 Overheidsniveaus in Nederland	77
Bijlage 2 Soorten rechtspraak in Nederland	81
Bijlage 3 Rechterlijke organisatie in Nederland	84
Thema 3 Consumptie	87
3.1 Kringloopagenten en geldomvang in een economie	87
3.2 Meting van de economische omvang	91
3.3 Comparatieve voordelen	94

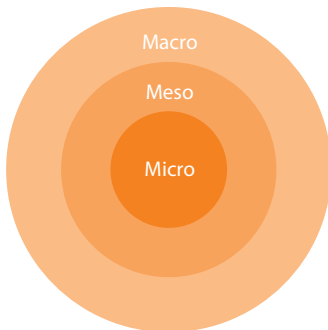
3.4	Comparatieve voordelen op microniveau	95
3.5	Comparatieve voordelen op macroniveau	97
3.6	Internationale handel en de betalingsbalans	100
3.7	Voorspellingen van consumptie door overheden	105
3.8	Voorspelling van consumptie door bedrijven	108
3.9	Ontwikkelingen en inzichten rondom consumptie	112
Thema 4	Conjunctuur	121
4.1	Conjunctuur	121
4.2	Soorten conjunctuurcycli	122
4.3	Indeling van de conjunctuurcyclus	125
4.4	Conjunctuurfase expansie	126
4.5	Conjunctuurfase piek	131
4.6	Conjunctuurfase krimp	135
4.7	Conjunctuurfase dal	140
4.8	Zichtbaarheid, gevoeligheid en reactietijd van specifieke meso-omgevingen	142
4.9	Macro-economische actualiteiten als stuurinstrument voor de onderneming	148
4.10	De onderneming wapenen tegen laagconjunctuur	153
Thema 5	Productie, voorraad en kosten	163
5.1	Kosten en uitbesteding van productie	163
5.2	Productie in Nederland	166
5.3	Productie in ondernemingen	174
5.4	Kosten, kostentypen en kostensoorten	176
5.5	Kostprijsberekeningen	186
5.6	Kostenverbijzondering	190
5.7	Productiebudgettering	191
5.8	Ontwikkelingen en inzichten rondom productie	193
5.9	Voorraad	196
Thema 6	Internationale handel	205
6.1	Aanleidingen en motieven voor internationale handel	205
6.2	Comparatieve voordelen	211
6.3	Comparatieve voordelen op microniveau	212
6.4	Comparatieve voordelen op macroniveau	213
6.5	De internationale meso-omgeving van ondernemingen	215
6.6	Fiscale definities van internationale handelsgoederen	216
6.7	Politieke en economische samenwerking tussen landen	216
6.8	Protectionisme	219
6.9	Tarifaire belemmeringen en stimulans vanuit de Europese Unie (EU)	220
6.10	Non-tarifaire belemmeringen en stimulering vanuit de Europese Unie (EU)	224
6.11	Douane	225
6.12	Douanedocumenten en douanehandelingen	226

6.13	Waardebepaling van goederen	228
6.14	Incoterms	229
6.15	Transportvormen, logistieke partijen en transportdocumenten	230
6.16	Internationaal betalingsverkeer	231
6.17	Recht in de internationale handelsovereenkomst	233
6.18	Interne exportondersteuning	233
6.19	Externe exportondersteuning	234
6.20	Internationale belasting toegevoegde waarde (btw)	236
6.21	Internationale handelsproducten	240
6.22	Ontwikkelingen en inzichten rondom internationale handel	241
Thema 7 Ondernemingsfinanciering en -vermogen		251
7.1	Het vermogen in een onderneming	251
7.2	De financiële werkgebieden in een onderneming	253
7.3	Micro-economie als stuurinstrument voor de onderneming	254
7.4	De drie financiële overzichten in een onderneming	256
7.5	De financiële overzichten in de boekingsperiode	257
7.6	De balans	258
7.7	De winst-en-verliesrekening	262
7.8	Het liquiditeitsoverzicht	265
7.9	Wettelijke plichten rondom de financiële overzichten	267
7.10	De financiering en openingsbalans van een startende onderneming	268
7.11	Financiering met eigen vermogen	269
7.12	Financiering met vreemd vermogen lang	274
7.13	Financiering met vreemd vermogen kort	275
7.14	Afschrijving op duurzame productiemiddelen	276
7.15	Balansanalyse: solvabiliteits-, liquiditeits- en rentabiliteitskengetallen	278
7.16	Vermindering van de vermogensbehoefte	285
7.17	Rente en interest	287
7.18	Vermogenskosten	293
7.19	Interestberekeningen	295
7.20	Bedrijfseconomische onderdelen en belasting toegevoegde waarde (btw)	296
Thema 8 Monetair beleid, inkomen en geld		299
8.1	De Europese Unie (EU) en monetair beleid	300
8.2	Inflatie en deflatie	303
8.3	De Nederlandse overheidsbegroting	307
8.4	Monetair beleid in de 19e en 20e eeuw	309
8.5	De financiële crisis tussen 2008 en 2011	313
8.6	Economische actualiteiten als stuurinstrument voor de onderneming	315
8.7	Bronnen van conjunctuurnieuws	318
8.8	Vraagstukken rondom monetair beleid	320

8.9	Inkomen en loon	321
8.10	Belastingen in Nederland	324
8.11	Geld	326
Bijlage 1	Organisaties en instellingen van de Europese Unie (EU)	331
Thema 9	Algemene economie voor het ondernemingsplan	335
9.1	Inleiding in het ondernemingsplan	336
9.2	Algemene beschrijving van het bedrijf	337
9.3	Macro-economische analyse	344
9.4	Meso-economische analyse	351
9.5	Beschrijving van het handelsbedrijf of productiebedrijf	353
9.6	Beschrijving van operationele bedrijfsprocessen	355
9.7	Internationale handel	356
9.8	Inrichting van de bedrijfsadministratie	356
9.9	Kosten	357
9.10	Kostprijsberekeningen	360
9.11	Overige bedrijfseconomische calculaties	362
9.12	Ondernemingsfinanciering	365
9.13	Het tweedimensionale karakter van financiële gegevens als stuurinstrument	367
9.14	De drie financiële overzichten als prognose	368
9.15	Budgettering	369
9.16	Balansanalyse	370
9.17	Bedrijfskundige dashboards	374
9.18	Belasting toegevoegde waarde (btw)	374
9.19	Algemene leverings- en betalingsvoorwaarden	376
9.20	Personeel	377
9.21	Overwegingen bij ondernemerschap	377
	Begrippenlijst	378
	Register	395

Inleiding

Algemene economie draait om de samenhang tussen de economische domeinen macro, meso en micro. De integrale benadering van de economische domeinen laat zien hoe de onderneming ontwikkelingen in het groot (macro) kan vertalen naar de eigen bedrijfsomgeving (meso) en het eigen bedrijf (micro).

Figuur 1 De drie economische domeinen

Deze methode behandelt relevante economische vraagstukken voor ondernemingen binnen het midden- en kleinbedrijf (mkb) en bestaat uit een boek en een website (zie: wegwijzer voor de website). De lesmethode onderscheidt zich van andere lesmethoden door te kiezen voor herkenbare thema's, en de integrale behandeling daarvan. Elk thema, bestaande uit samenhangende onderwerpen, wordt behandeld op de drie economische niveaus. Zo horen bij het onderwerp productie een beschrijving van Nederland als productieland (macro en meso), maar ook beschrijvingen en berekeningen die relevant zijn voor het productieproces in een bedrijf (micro).

De methode laat de gebruiker zien dat bij het combineren van drie economische domeinen informatie ontstaat waarmee bedrijfsafdelingen en medewerkers optimale bedrijfskundige en financiële beslissingen kunnen nemen. Op die manier gebruikt het bedrijf algemene economie als stuurinstrument voor de onderneming. De onderwerpen binnen een thema zijn herkenbaar, en kunnen direct worden gerelateerd aan de (eigen) onderneming. De methode heeft dus een zeer praktische insteek.

De methode *Algemene economie voor het bedrijf* is geschreven voor het hoger beroeps- onderwijs (hbo) in Nederland. De lesmethode is geschikt voor zowel commerciële als niet-commerciële opleidingen binnen het hbo. Ook studenten die weinig of sporadisch in aanraking komen met bedrijfseconomie, macro-economie of het ondernemingsplan kunnen uitstekend overweg met het materiaal.

De methode is bij uitstek geschikt voor young professionals binnen het mkb, ondernemingen die macro- en meso-economische ontwikkelingen systematischer willen inzetten om bedrijfsprestaties te verbeteren, beginnend ondernemers, en voor iedereen die het interessant vindt om meer over economie in het (bedrijfs)leven te weten. Het materiaal is toegankelijk en vereist weinig specifieke voorkennis.

Leeswijzer

De methode is modulair opgebouwd. Dat betekent dat je een willekeurig thema kunt bestuderen en de bijbehorende opdrachten op de website kunt maken. De modulaire opbouw brengt met zich mee dat in een thema onderdelen worden beschreven uit andere thema's. Deze onderwerpen hebben dan een andere aanleiding en context, en zijn noodzakelijk om integrale economische kennis rondom het specifiek thema te verkrijgen. De negen thema's uit het boek hebben elk een leidend economisch domein (macro, meso of micro).

Thema 1 De functie van algemene economie voor het bedrijf (micro)

Dit thema behandelt de financiële structuur en systematiek van een onderneming, waaronder de drie financiële overzichten die wereldwijd in bedrijven worden gebruikt (balans, winst-en-verliesrekening en het liquiditeitsoverzicht), en de functie die de bedrijfsadministratie daarbij heeft. Het thema beschrijft de manier waarop financiële en bedrijfskundige ondernemingsdoelen tot stand komen, wanneer je rekening houdt met de factoren uit de drie economische domeinen.

Thema 2 Bedrijfskenmerken en -omgeving (meso)

In dit thema staan de economische, fiscale en juridische kenmerken van een onderneming, en de praktische basisorganisatie van een startend bedrijf centraal. Het thema laat ook zien hoe de directe en indirecte omgeving van een onderneming in kaart kunnen worden gebracht.

Thema 3 Consumptie (macro)

Dit thema behandelt de economische kringloop en de manier waarop groei van het bruto binnenlands product (bbp) daarin tot stand komt, onder andere door de inzet van de comparatieve voordelen van een land. Ook uiteenlopende kritische maatschappelijke tegengeluiden rondom groei in uitsluitend cijfers, en hedendaags consumptiegedrag van consumenten, bedrijven en overheden – bijvoorbeeld in de context van verschillende soorten duurzaamheid – komen aan bod.

Thema 4 Conjunctuur (macro)

Dit thema beschrijft de kenmerken en impact van conjuncturele ontwikkelingen op het bedrijf, en laat tegelijk zien op welke manieren de onderneming zich kan wapenen tegen laagconjunctuur. Het thema laat zien hoe economische ontwikkelingen en actualiteiten vertaald kunnen worden naar eenvoudige en complexere mechanismen. Mechanismen hebben een voorspellend karakter. Ze kunnen gebruikt worden door de onderneming voor optimale financiële en bedrijfskundige prestaties.

Thema 5 Productie, voorraad en kosten (micro)

Dit thema beschrijft kostensoorten in productiebedrijven en handelsbedrijven, en laat zien hoe kostprijzen, productiebudgetten en kostenverbijzondering in een bedrijf tot stand komen. Het thema behandelt Nederland als productieland, en soorten productie in Nederlandse bedrijven in het binnenland en in het Aziatisch blok. Er is ruim aandacht voor het efficiënter maken van het productieproces en het voorraadbeheer in ondernemingen.

Thema 6 Internationale handel (macro)

Dit thema vormt een handboek van aandachtspunten waarmee de onderneming rekening moet houden bij handelstransacties binnen en buiten de Europese Unie (EU). Het thema behandelt politieke en (bedrijfs)economische aanleidingen voor internationale handel, en onderwerpen als douanedocumenten, transportdocumenten, Incoterms, goederenwaardebepalingsmethoden, wisselkoersrisico's en internationale betalingsmogelijkheden. In het thema wordt aandacht besteed aan de voor- en nadelen van globalisering, verschillende zelfvoorzieningsmotieven en Nederlandse gewoontes in het internationaal zakenverkeer.

Thema 7 Ondernemingsfinanciering en -vermogen (micro)

Thema 7 behandelt de initiële en dagelijkse vermogensbehoefte van bedrijven. Het thema geeft inzicht in de verschillende vormen van vreemd vermogen, de kosten van het aantrekken van vermogen, en de manier waarop betrokkenen de financiële gezondheid van een bedrijf kunnen meten en verbeteren. Het thema gaat in op manieren om de vermogensbehoefte van bedrijven te verminderen.

Thema 8 Monetair beleid, inkomen en geld (macro)

Dit thema geeft inzicht in de manier waarop monetair beleid in de economische ruimte van de Europese Unie (EU) tot stand komt, en welke invloed bijbehorende macro-economische grootheden als rente en inflatie hebben op de financiële prestaties van de onderneming (mechanismen). Het thema laat zien dat bedrijven en consumenten lessen kunnen leren uit economische situaties in het verleden; vaak de enige manier om monetaire ontwikkelingen goed te begrijpen en duiden. In het thema bestaat ook aandacht voor parameters die invloed hebben op het besteedbaar inkomen van consumenten, en de verschijningsvormen van geld in zowel een land als in het bedrijf.

Thema 9 Algemene economie voor het ondernemingsplan (meso)

Thema 9 geeft een overzicht van economische onderwerpen uit overige thema's die minimaal voorkomen in een ondernemingsplan. Het thema vermeldt steeds het onderwerp, en voorziet het van een beknopte uitleg. Op deze manier vormt dit thema een doorsnede van alle andere thema's, en werkt het ook als zelfstandige blauwdruk voor het ondernemingsplan voor de studie of de eigen (aanstaande) onderneming.

De thema's in het boek kun je met de opdrachten op de website in praktijk brengen. Aan het eind van elk thema staat een overzicht van de opdrachten bij dat thema.

Algemene economie omvat het gehele economiespectrum: van macro-economie (economie op grote schaal), via meso-economie (economie in de bedrijfsomgeving) tot micro-economie (economie in het bedrijf). De methode biedt in ongeveer gelijke delen beschrijvingen en toepassingen uit de drie economische domeinen.

Een methode als deze kan natuurlijk niet alles behandelen. Het wordt lezers daarom van harte aanbevolen om altijd de actuele stand van zaken raadplegen. De websites van de Kamer van Koophandel (KvK), de Belastingdienst en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) zijn aangewezen en veelgebruikte bronnen.

Begrippen in een thema worden – bij de eerste weergave in een thema – in het blauw weergegeven en voorzien van een definitie (in de lopende tekst of tussen haakjes). Dat betekent dat in een specifiek thema ook begrippen en definities in voorkomen uit andere thema's. Er is bewust gekozen voor het opnieuw definiëren van de begrippen die ook voorkomen in andere thema's. Hiervoor bestaan drie belangrijke redenen:

- Het maakt de modulaire (maximale zelfstandige) werking van thema's mogelijk. Lezers hoeven nu niet per se kennis te nemen van informatie uit andere thema's om de onderwerpen te doorgronden.
- Economie is een exacte wetenschap, waarin het ene begrip samenhangt met het andere begrip. Het is daarom van belang dat de lezer op de hoogte is van de precieze betekenis van technische zaken.
- Gebruiksgemak is ook een overweging: het zou voor lezers omslachtig en tijdrovend zijn om steeds de juiste definitie te moeten opzoeken.

Achter in dit boek is een integrale begrippenlijst opgenomen. Deze begrippenlijst vind je ook op de website. Daar zijn ook begrippenlijsten per thema opgenomen.

Wegwijzer voor de website

Bij dit boek is een ondersteunende website ontwikkeld waarop je kunt inloggen via www.boomstudent.nl. Om zelf te ervaren wat de gevolgen zijn van economische ontwikkelingen in de micro-, meso- en macro-omgeving van het bedrijf, staan op de website per thema drie soorten opdrachten om je kennis over deze thema's te leren toepassen.

Website

Verwerkingsopdracht

Een nieuwsbericht uit Het Financieele Dagblad rondom de thematekst in het boek, met vragen en uitwerkingen (volgt het economisch domein van het thema).

Toepassingsopdracht

Toepassingsvragen en uitwerkingen rondom de thematekst in het boek (meso-economie en macro-economie).

Financiële opdracht

Een prognose van de drie financiële overzichten (balans, winst-en-verliesrekening en liquiditeitsoverzicht), of een prognose van het masterbudget integraal overzicht van deelbudgetten, inclusief bijbehorende prognoses van de drie financiële overzichten (micro-economie).

De opdrachten hebben een iteratief karakter. Dat betekent dat in een bepaalde thema-opdracht ook materiaal van andere thema's voorkomt. Op die manier werken gebruikers van deze methode aan het opbouwen van integrale economische kennis.

De financiële opdracht bij ieder thema draait om het opstellen van de drie financiële overzichten die ondernemingen wereldwijd gebruiken voor hun dagelijkse bedrijfsvoering. Waar mogelijk worden onderwerpen uit een thema toegepast, om zo de impact van bepaalde ontwikkelingen op de financiële bedrijfsvoering duidelijk te maken. De prestaties op de financiële overzichten geven inzicht in de kwaliteit van de onderliggende dagelijkse bedrijfsvoering.

De financiële opdrachten op de website staan in softwareprogramma Excel. Het is niet per se noodzakelijk over veel voorkennis van Excel te beschikken voor het uitvoeren van de opdrachten. Voor de financiële opdrachten geldt dat het complexiteitsniveau toeneemt naarmate de methode vordert. In thema 1 *De functie van algemene economie voor het bedrijf* wordt dus aandacht besteed aan enkele basale Excelvaardigheden, zoals het werken met celverwijzingen. In bepaalde gevallen kan een zoekopdracht op internet (YouTube) uitkomst bieden; er is genoeg instructie voorhanden.

De functie van algemene economie voor het bedrijf

THEMA

1

- Leerdoel 1: het definiëren van het economisch werkveld.
- Leerdoel 2: het afbakenen van de economische domeinen macro, meso en micro.
- Leerdoel 3: het interpreteren van macro-, meso- en micro-economische gegevens als financieel en bedrijfskundig stuurinstrument voor de onderneming.
- Leerdoel 4: inzicht hebben in het tweedimensionale karakter van financiële gegevens binnen de onderneming.
- Leerdoel 5: het kennen van de functies en technische kenmerken van de drie financiële overzichten (balans, winst-en-verliesrekening en liquiditeitsoverzicht).
- Leerdoel 6: het kennen van de functies en technische kenmerken van de bedrijfsadministratie.

Het leidend economisch domein van dit thema is **micro-economie** (economische factoren, omstandigheden, prestaties en ontwikkelingen in een bedrijf). Dit thema behandelt de financiële structuur en systematiek van een onderneming, en de manier waarop ondernemingsdoelen en -activiteiten tot stand komen.

Algemene economie omvat ook het **macro-economisch** en **meso-economisch** domein. Het gaat dan om bovengenoemde economische gegevens op grote schaal en in de bedrijfsomgeving. Ook deze economische domeinen komen in dit thema aan de orde, in samenhang met de financiële en bedrijfskundige doelen en prestaties van de onderneming.

1.1 Definitie van de entiteiten bedrijf en onderneming

Een **bedrijf** is een economisch zelfstandige organisatie die zich toelegt op de verkoop van goederen en/of diensten, een winstoogmerk heeft, en voornemens is voor onbepaalde tijd actief te zijn. Hoewel er enkele bedrijfseconomische en bedrijfskundige verschillen bestaan tussen de entiteiten bedrijf en **onderneming** (bijvoorbeeld op het gebied van winstbestemming), worden de begrippen bedrijf en onderneming in deze methode door elkaar gebruikt.

1.2 Economie als wetenschap

Economie is een wetenschap waarin regelmatig onderwerpen uit andere wetenschappen voorkomen.

1.2.1 *Exacte wetenschap*

Economie is een exacte wetenschap. Het exacte karakter van economie bestaat uit het werken volgens een bepaalde structuur en systematiek. Hierbij worden vaak calculaties, formules en modellen gebruikt. Uiteindelijk rolt hieruit dan een uitkomst. Aan de hand van deze uitkomst kunnen besluiten worden genomen.

Overheden maken beleid

Overheden passen calculaties, formules en modellen toe om voorspellingen te doen over bepaalde ontwikkelingen in het land. De uitkomsten worden dan gebruikt voor het vormgeven van beleid.

Bedrijven maken prognoses en plannen

Bedrijven gebruiken ook calculaties, formules en modellen. De uitkomsten van deze toepassingen worden dan gebruikt om richting te geven aan het bedrijf. Zo kunnen bedrijven financiële prognoses maken. Voorbeelden van financiële prognoses zijn de te verwachten **omzet** (verkoop uitgedrukt in geld) en de te verwachten **uitgaven** (uitgaande kasstromen) in een bepaalde maand. Op basis van dit soort prognoses kan de ondernemer dan planningen maken, bijvoorbeeld rondom de inkoopomvang of personeelsinzet.

Ieder bedrijf streeft naar financiële voorspellingen die zo realiteitsgetrouw mogelijk zijn. Fouten in calculaties kunnen leiden tot probleemsituaties. Er wordt dan bijvoorbeeld veel te veel geld geïnvesteerd in voorraad ten opzichte van de verkoop. In het slechtste geval kunnen onjuiste voorspellingen leiden tot het faillissement van de onderneming.

Het voorraadbeheer in horecabedrijven is bewerkelijk. Een van de factoren waarmee je rekening moet houden is het risico op bederf (foto: Shutterstock/Iryna Inshyna).

Naast de eigenaar van de onderneming bestaat nog een partij die belang heeft bij werken volgens een bepaalde structuur en systematiek: de overheid. Wet- en regelgeving vereisen correcte financiële administratie en overzichten van de onderneming.

1.2.2 Sociale wetenschap

Economie schuurt regelmatig tegen de grens aan van de sociale wetenschappen. Het sociale aspect van economie bestaat uit menselijk gedrag. De mens bepaalt immers uiteindelijk welke producten of diensten bedrijven verkopen. Menselijk gedrag is bijvoorbeeld vertaalbaar in **koopmotieven** (beleving van een bepaald tekort dat leidt tot een aankoop) en **koopbereidheid** (de mate waarin een consument gunstig of ongunstig oordeelt over de algemene en eigen economische omstandigheden). Menselijk gedrag bepaalt dus ook hoe een bedrijf presteert.

1.3 Definitie van economie

1.3.1 Herkomst van het begrip economie

Het Nederlandse begrip economie is afgeleid van het Franse werkwoord *économiser* (bezuinigen). Het begrip economie stamt af van de Griekse woorden *oikos* (huishouden) en *nomos* (regel), hetgeen vrij vertaald neerkomt op het in orde hebben van het huishoudboekje.

1.3.2 Definities voor de onderneming

Er bestaan meerdere definities van het begrip economie. Welke definitie men gebruikt, hangt onder andere af van de opleidingsachtergrond en de beroepscontext van de gebruiker. Voor deze methode zijn keuzes gemaakt die gebruikelijk en passend zijn voor studenten binnen het hoger beroepsonderwijs (hbo) in Nederland.

Het in de juiste hoeveelheden inzetten van de productiefactoren

Een veelgebruikte, traditionele definitie van economie is het in de juiste hoeveelheden inzetten van de **productiefactoren natuur, arbeid en kapitaal**. Men zou dan kunnen zeggen dat economie gaat om het zo min mogelijk verspillen van grondstoffen (natuur), mankracht (arbeid) en machine-uren (kapitaal). Op die manier moeten dan zo min mogelijk **kosten** (bedrijfseconomische lasten) ontstaan, zodat zoveel mogelijk winst voor de onderneming overblijft.

Overigens is winst maken nooit het enige directe doel van een onderneming. Het leveren van een relevante bijdrage aan de samenleving – en het beperken van schade aan mens, dier en omgeving – horen ook bij de directe doelstellingen van ieder bedrijf, en gaan voor in rangorde van doelstellingen.

Stuurinstrument voor de onderneming

Er bestaat ook een meer integrale definitie van het begrip economie. In een ideale situatie stemt het bedrijf zijn bedrijfsbeslissingen immers af op de huidige en toekomstige omstandigheden binnen de economie. Economie is op die manier een stuurinstrument voor de onderneming.

1.3.3 Definities voor de mens

Voor de mens gaat een andere definitie van het begrip economie op, maar in de basis bestaat gelijkenis met de definities voor ondernemingen. We geven allemaal geld uit aan het huishouden, gezondheidszorg en vermaak. In ruil offeren we daarvoor een deel van ons maandloon op. Het liefst zien we dus dat al die goederen en diensten niet al te duur zijn. We zijn dan in staat om zoveel mogelijk goederen te kopen of geld te sparen. In de psychologie, economie en organisatiekunde gaat men ervan uit dat de mens maximale **welvaart** nastreeft. Welvaart is de mate waarin behoeften kunnen worden bevredigd met beperkte middelen. Volgens deze zienswijze willen mensen dus zoveel mogelijk kunnen kopen.

Voorbeeld

Supermarktnamen in Colombia

In het Zuid-Amerikaanse land Colombia hebben sommige supermarkten en drogisterijen de naam El Economía, of naamvarianten daarop. De naam straalt dan uit dat deze winkel spullen verkoopt die niet al te duur zijn.

In Colombia hebben veel winkels een naam die moet zorgen voor een budgetuitstraling, zoals bij deze drogist in de kustplaats Cartagena (foto: Hieronimus van Sassen).

Voorbeeld

Economische benadering van sommige studenten

Sommige studenten hanteren de volgende persoonlijke overtuiging: minimale inspanning, maximaal resultaat. Dit type student investeert dan precies voldoende tijd en energie voor het behalen van een voldoende (het cijfer 5,5) voor een tentamen. *A pass is a pass*, zegt men dan. Waarom leren voor een dikke 8 als je met een krappe voldoende precies datgene behaalt wat nodig is? Precies voldoende tijd en energie steken in een beoogd resultaat, is een economische benadering.

In beide voorbeelden bestaan relaties met de productiefactoren natuur, arbeid en kapitaal.

1.4 Algemene economie: een integrale benadering van macro-, meso- en micro-economie

Het economisch werkveld wordt opgedeeld in drie **economische domeinen**. Een domein is een afbakening van een deel van het werkveld. Van groot naar klein gaat het om de domeinen **macro-economie** (economische factoren, omstandigheden, prestaties en ontwikkelingen op grote schaal), **meso-economie** (economische factoren, omstandigheden, prestaties en ontwikkelingen in de bedrijfsomgeving), en **micro-economie** (economische factoren, omstandigheden, prestaties en ontwikkelingen in een bedrijf).

Integrale benadering

Algemene economie toont de samenhang tussen de economische domeinen macro, meso en micro. De integrale benadering van de economische domeinen macro-, meso- en micro-economie zorgt ervoor dat de onderneming ontwikkelingen in het groot (macro) kan vertalen naar de eigen bedrijfsomgeving (meso) en het eigen bedrijf (micro). De informatie die ontstaat bij het combineren van drie economische domeinen vormt **input** om optimale bedrijfsbeslissingen te nemen. Input is geselecteerde informatie die wordt gebruikt als data voor een bedrijfsproces, calculatie, model of andersoortige toepassing. Op die manier vormt algemene economie een stuurinstrument voor de onderneming.

Het bedrijf is hoeveelheidsaanpasser

Het bedrijf is een hoeveelheidsaanpasser. Dat betekent dat bedrijven hun hoeveelheid (q) en prijs (p) doorlopend afstemmen op de vraag uit de markt. De onderneming gebruikt dus continu gegevens uit de verschillende economische domeinen, om de bedrijfsvoorspellingen zo realistisch mogelijk te maken. Hoeveelheid moet hier worden gelezen als de **afzet** (verkoop uitgedrukt in stuks). Prijs moet hier worden gelezen als **verkoopprijs (VP)** (**kostprijs** + winstopslag). De kostprijs (KP) is de optelling van alle kosten die noodzakelijk zijn om een goed of dienst tot stand te brengen.

Verwarring over naamgeving van de werkvelden

Er bestaat soms enige verwarring over de begrippen 'macro-economie' en 'algemene economie'. Algemene economie is de naam voor de integrale benadering van de drie economische domeinen die samen het economisch werkveld vormen. Macro-economie is daar dus een onderdeel van.

1.5 Economische domeinen

Het economisch werkveld kent verschillende terreinen. Een logische afbakening is opsplitsing in domeinen. De drie economische domeinen hebben elk een verschillende omvang, reikwijdte en betekenis voor gebruikers.

1.5.1 Micro-economie

Micro-economie gaat over economische factoren, omstandigheden, prestaties en ontwikkelingen in een bedrijf.

Afbakening

Het micro-economisch domein betreft de interne omgeving van de onderneming. In Nederland wordt de naamgeving micro-economie niet zo vaak gebruikt. Gebruikelijk is dat men het heeft over de disciplines die voorkomen in de onderneming. Voorbeelden daarvan zijn **bedrijfseconomie** (discipline rondom de totstandkoming van financiële gegevens in een organisatie) en **bedrijfsadministratie** (discipline rondom het verzamelen, vastleggen en verwerken van financiële feiten in een organisatie).

Invloed

Een onderneming kan in potentie veel invloed uitoefenen op haar eigen micro-economische omstandigheden. De overige twee economische domeinen moeten worden gebruikt om optimale micro-economische beslissingen te nemen.

Voorbeeld

Micro-economische onderwerpen

Voorbeelden van micro-economische onderwerpen zijn alle berekeningen die voorkomen in een bedrijf, zoals kostprijsberekeningen, de drie financiële overzichten, en de bedrijfsadministratie.

In Nederland wordt de term micro-economie niet veel gebruikt, in andere landen gebeurt dat wel, zoals hier te zien is aan de titels van de boeken die in een boekwinkel in de Braziliaanse stad São Paulo worden verkocht (foto: Hieronimus van Sassen).

1.5.2 Meso-economie

Meso-economie omvat economische factoren, omstandigheden, prestaties en ontwikkelingen in de bedrijfsomgeving.

Afbakening

Het meso-economisch domein omvat de directe omgeving van de onderneming. Tot de meso-omgeving worden in ieder geval concurrenten, klanten, leveranciers en distributeurs gerekend.

Een eenvoudige manier om het speelveld van een onderneming aan te geven is het schetsen van een **bedrijfskolom**. Een bedrijfskolom is een verticale, schematische weergave van de weg die een product aflegt van oerproducent tot eindgebruiker. In een bedrijfskolom worden de **direct-belanghebbenden**, ofwel **stakeholders**, van een onderneming op generieke manier weergegeven. In een bedrijfskolom worden dus geen namen vermeld.

Bedrijven zijn tegenwoordig op mondiaal niveau van elkaar afhankelijk. Daardoor zijn partijen in de bedrijfskolom niet per se geografisch aan elkaar verbonden. Een voorbeeld is het Aziatisch blok, dat als goederenproducent (bijvoorbeeld als toeleverancier van auto-onderdelen en consumentenelektronica) een belangrijke speler is op de wereldmarkt. Bedrijven wereldwijd maken bijvoorbeeld gebruik van Chinese onderdelen en goederen. Dit geeft aan hoe geografisch verspreid de meso-omgeving van een onderneming kan zijn.

Figuur 2 De bedrijfskolom van bakkersproducten

Invloed

Een onderneming heeft in potentie zeer matige invloed op de meso-economie. Weliswaar wordt het meso-economisch domein gevormd door parameters en factoren van bedrijven, maar dit is vooral aan de orde als bepaalde verschijnselen op grote schaal voorkomen. Meso-economie heeft een zeer grote invloed op de bedrijfskundige en financiële prestaties van het bedrijf. Het moet er daarom alles aan doen om doorlopend op de hoogte te blijven van ontwikkelingen in de meso-omgeving.

Voorbeeld

Meso-economische partijen

Voorbeelden van meso-economische partijen zijn producenten, leveranciers, logistieke partners, concurrenten en klanten. Ook het bestedingsgedrag binnen de **branche** (bedrijven die in dezelfde meso-omgeving actief zijn) is onderdeel van de meso-omgeving.

1.5.3 Macro-economie

Macro-economie omvat economische factoren, omstandigheden, prestaties en ontwikkelingen op grote schaal.

Afbakening

Het macro-economisch domein omvat het wereldwijde speelveld waarin een onderneming opereert. Als men spreekt over macro-economie, gaat het in beginsel niet over consumenten of bedrijven. Macro-economie gaat over economische factoren, omstandigheden, prestaties en ontwikkelingen van een land, geografisch continent, of de wereld als geheel.

Veel landen zijn verenigd in politieke en economische **handelsblokken**. Een handelsblok is een verzameling landen die op basis van een overeenkomst de onderlinge handelsbelemmeringen opheffen of verminderen. Logischerwijs vertonen de macro-economische indicatoren in die landen vaak veel overeenkomsten. Economisch beleid wordt immers gemaakt op basis van politieke keuzes. Als deze verenigde landen ook nog

eens geografisch verwant zijn, zijn de economische omstandigheden van deze landen op tal van gebieden vaak zeer vergelijkbaar.

Voorbeeld

Macro-economische omstandigheden in een bepaalde zone

Een goed voorbeeld daarvan zijn macro-economische omstandigheden binnen de **Euro-pese Unie (EU)**, het politiek en economisch samenwerkingsverband tussen 27 lidstaten in Europa.

Invloed

De onderneming heeft nauwelijks invloed op het macro-economisch domein. Macro-economie heeft in potentie zeer grote invloed op de bedrijfskundige en financiële prestaties van het bedrijf. De onderneming moet er daarom alles aan doen om doorlopend op de hoogte te blijven van ontwikkelingen in de macro-omgeving. Daarnaast is het voor ondernemingen van belang om het gedrag van macro-economische factoren en actoren te kennen. Het herkennen en voorspellen van macro-economische mechanismen is van grote waarde voor ieder bedrijf. Grotere economische ontwikkelingen hebben immers altijd impact op het bedrijf.

Voorbeeld

Macro-economische onderwerpen

Macro-economie kan bijvoorbeeld gaan over de **rente** (vergoeding voor ter beschikking gesteld vermogen), de politieke signatuur op een bepaald moment in een land, de omvang van de nationale werkgelegenheid, of het totaal aan verdiende inkomens in een land.

Bij plannen voor particuliere woningbouw overwegen opdrachtgevers talloze macro-economische factoren, zoals de rentestand, inkomensontwikkeling en werkgelegenheid in een land (foto: Shutterstock/fokke baarsen).

1.6 Algemene economie als bedrijfskundig en financieel stuurinstrument

Uit de economische domeinen macro, meso en micro kan informatie worden verkregen over parameters, factoren en ontwikkelingen die invloed en impact hebben op de onderneming. Deze gegevens kan ze gebruiken als stuurinstrument voor de onderneming. Met andere woorden, ze kan het bedrijf richting geven door bepaalde bedrijfsbeslissingen te nemen, waarbij de realiteit geldt als uitgangspunt.

1.6.1 *Het bedrijfskundige stuurinstrument*

Het begrip bedrijfskundig stamt af van het specialisme **bedrijfskunde**. Bedrijfskunde is een vakgebied rondom uiteenlopende bedrijfskundige processen en prestaties in een organisatie. Op die manier wordt het begrip hier ook gebruikt. Het bedrijfskundige stuurinstrument heeft in potentie een relatie met alle denkbare bedrijfsprocessen en bedrijfsafdelingen van een onderneming; van het verkoopgesprek tot het aannemen van nieuw personeel. Informatie over parameters, factoren, prestaties en ontwikkelingen uit de economische domeinen macro, meso en micro kan dus aantonen dat bepaalde bedrijfsprocessen toegevoegd of bijgesteld moeten worden. In het laatste geval moet de onderneming op zoek naar betere procesbeheersing.

1.6.2 *Het financiële stuurinstrument*

Het financiële stuurinstrument heeft betrekking op de financiële prestaties van de onderneming. In beginsel zijn de financiële prestaties van een bedrijf zichtbaar in de drie financiële overzichten die ondernemingen wereldwijd gebruiken: de **balans**, de **winst-en-verliesrekening** en het **liquiditeitsoverzicht**.

- De balans is een financieel overzicht van bezit en schuld op een bepaald moment.
- De winst-en-verliesrekening is een financieel overzicht van opbrengsten en kosten in een **boekingsperiode**. Een boekingsperiode is een periode van economische activiteit. Vaak gaat het om een maand, kwartaal, half jaar of jaar.
- Het liquiditeitsoverzicht is een financieel overzicht van inkomsten en uitgaven in een boekingsperiode.

Prestaties en processen vertaald in geld

In de drie financiële overzichten worden de prestaties en processen van een onderneming weergegeven in de vorm van bedragen. Bedrijfskundige processen liggen ten grondslag aan die bedragen.

Het bijstellen van financiële prognoses

Parameters, factoren, prestaties en ontwikkelingen uit de economische domeinen macro, meso en micro kunnen aangeven dat bepaalde financiële prestaties bijgesteld moeten worden. Zo kan het gebeuren dat men een omzetprognose naar boven of beneden moet bijstellen. De onderneming streeft altijd naar realistische financiële prognoses.

Het bijstellen van het bedrijfsproces

Financiële prestaties geven vaak iets aan over de kwaliteit van een onderliggend bedrijfsproces. In dat geval vervult een bedrag een signaalfunctie rondom de kwaliteit van het bijbehorende bedrijfsproces. Bij achterblijvende prestaties moet de onderneming op zoek naar maximale procesbeheersing, om zo de kwaliteit van het proces te verbeteren. Bedrijfskundige processen moeten immers een maximale contributie leveren aan de financiële indicator.

1.6.3 *Het tweedimensionale karakter van financiële gegevens als stuurinstrument*

Financiële gegevens vormen een tweedimensionaal stuurinstrument voor de onderneming:

- Primair worden in de drie financiële overzichten de financiële doelen opgesteld met behulp van input uit de macro-, meso- en micro-omgeving. Hiermee wordt de

invulling van alle bedrijfsprocessen bepaald. De koers van de onderneming ontstaat hiermee. Onderliggend aan alle gegevens op de balans, de winst-en-verliesrekening en het liquiditeitsoverzicht zijn alle voorkomende bedrijfsprocessen. De optelling en het samenspel van deze bedrijfsprocessen vormt immers de organisatie.

- Secundair vormen financiële prestaties een indicator waarmee wordt aangegeven of de bedrijfsprocessen kwalitatief en kwantitatief een voldoende contributie vormen aan de koers van de onderneming. Kortom, financiële gegevens krijgen in het proces dus ook de status van kwaliteitsmeter.

Financiële gegevens vormen dus de **kritische prestatie-indicatoren (KPI's)** van een onderneming: meetbare variabelen die iets aangeven over de kwaliteit van een doelstelling of bedrijfsproces.

Financiële KPI's

Vier voorbeelden van financiële KPI's zijn: omzet (verkoop uitgedrukt in geld), **bruto-winst** (omzet – inkoopwaarde van de verkopen), huurkosten in verhouding tot de omzet, en **nettowinst** (omzet – inkoopwaarde van de verkopen – bedrijfskosten).

Bedrijfskundige KPI's

KPI's worden gebruikt om de kwaliteit van een bedrijfsproces te meten. Het zou kunnen zijn dat een bepaald bedrijfskundig proces niet de juiste contributie genereert voor een nieuwe financiële prestatie. In dat geval moet de ondernemer op zoek naar maximale beheersing van het onderliggend bedrijfskundig proces.

Voorbeeld

Samenhang tussen het bedrijfskundig proces en de financiële prestatie

Het verkoopteam stuurt zijn klanten niet voldoende richting een bepaalde product-variant (= bedrijfskundig proces). Hierdoor behaalt de onderneming een bepaald omzetdoel niet (= financiële prestatie). De manager van het verkoopteam zal het verkoopteam een aangepaste instructie moeten geven over het verkopen van deze productvariant (= bedrijfskundig proces).

Voorbeeld

Procesbeheersing kan gaan over alle voorkomende bedrijfsprocessen

Andere voorbeelden van procesbeheersing zijn: aangepaste verkoopprijstellingen, lagere productiekosten, minder magazijnruimte benutten, en een nieuwe taakstelling voor de afdeling marketing.

Financiële KPI's hebben meer gewicht

Financiële KPI's hebben meer gewicht dan bedrijfskundige KPI's. Hiervoor bestaan twee redenen:

- Bedrijfskundige processen zijn altijd te vertalen in een financiële prestatie. Dat betekent dat altijd bedrijfskundige processen ten grondslag liggen aan financiële gegevens. Financiële gegevens zijn dus een kwaliteitsindicator van de bedrijfskundige prestaties.

- Financiële gegevens zijn bepalend voor het bestaansrecht van de onderneming. Bij het niet behalen van de gewenste financiële prestaties eindigt het ondernemingsverhaal op termijn gewoonweg.

KPI voor meso-vergelijk

Financiële en bedrijfskundige KPI's worden ook gebruikt om de prestaties van de eigen onderneming te vergelijken met die van vergelijkbare ondernemingen in dezelfde branche. Op deze manier kan de onderneming kijken of haar prestaties overeenkomen met of afwijken van die van de concurrentie.

1.7 Macro-economie als stuurinstrument voor de onderneming

Macro-economische ontwikkelingen hebben uiteindelijk, direct of indirect, in ook meer of mindere mate invloed op de onderneming. Het begrijpen, duiden en voorspellen van macro-economische ontwikkelingen leidt ertoe dat een onderneming haar prognoses en plannen kan afstemmen op de realiteit. Informatie uit het macro-economisch domein vormt daarmee een stuurinstrument voor de onderneming. Uiteraard heeft de macro-economie invloed op zowel nieuwe ondernemingsideeën als bestaande bedrijfsprocessen.

Voorbeeld

Macro-economische informatie voor nieuwe ondernemingsideeën

Macro-economie fungeert als informatiebron om de **strategische, tactische en operationele** doelen van een onderneming invulling te geven. Bij het ontstaan van nieuwe ideeën toetst een ondernemer of de nieuwe plannen levensvatbaar zijn op strategische, lange termijn (vijf jaar), tactische, middellange termijn (twee jaar) en operationele, korte termijn (een jaar).

Voorbeeld

Macro-economische informatie voor bestaande bedrijfsprocessen

Factoren en ontwikkelingen op macro-economisch niveau hebben vaak invloed op het **besteedbaar inkomen** (het inkomen dat overblijft na aftrek van belastingen en premies) van consumenten. Wellicht is het verstandig om geen nieuw personeel aan te nemen als economische indicatoren voorspellen dat de hoogte van het besteedbaar inkomen van consumenten zal teruglopen. Het is dan namelijk aannemelijk dat de marktvaart naar bepaalde producten en diensten terugvalt.

1.8 Meso-economie als stuurinstrument voor de onderneming

Meso-economische ontwikkelingen hebben meestal direct invloed op de onderneming, en deze invloed is meestal groot. De meso-omgeving geeft voor het bedrijf nog specifiekere aan waar kansen en bedreigingen liggen. Uiteraard geldt de invloed van meso-economische omstandigheden voor zowel nieuwe ondernemingsideeën als bestaande bedrijfsprocessen.

Een analyse van de meso-omgeving is een belangrijk onderdeel van het **ondernemingsplan**. Het ondernemingsplan is een uitputtende beschrijving van de organisatie, bedrijfsactiviteiten, bedrijfs- en productpositionering, en strategische, tactische en operationele doelen.

Voorbeeld

Meso-economische informatie voor nieuwe ondernemingsideeën

In het afgelopen decennium is maaltijdbezorging in Nederland steeds populairder geworden. Er zijn online platforms met logistieke aanbieders ontstaan om vraag en aanbod samen te brengen. Bij deze ontwikkeling is dus sprake van toevoeging van een logistieke schakel in de bedrijfskolom, namelijk thuisbezorging als zelfstandige activiteit. Voorheen werd deze dienst immers vaak door de restaurants zelf verzorgd.

Uiteraard verrichten deze nieuwe logistieke bedrijven hun werkzaamheden niet voor niets. Ze ontvangen van het restaurant een percentage of bedrag voor elke bezorging. Sommige ondernemers houden de bezorging toch gewoon in eigen hand, met eigen bezorgers en een eigen vloot scooters. Niettemin zien zijzelf toch een noodzaak om het restaurant wel te vermelden op het online platform met logistieke partners. De reden voor de vermelding is naamsbekendheid. Zonder vermelding op de website zouden klanten zich immers kunnen gaan afvragen of het restaurant nog wel bestaat. Met een vermelding blijft het restaurant in ieder geval op de radar bij klanten, zo redeneren deze ondernemers. Deze vermeldingen zijn natuurlijk niet gratis. Ze gaan ten koste van de winstmarge per maaltijd.

In 2020 besloot de Nederlandse overheid tot een tweetal lockdowns vanwege COVID-19. Tijdens deze lockdowns was het voor horeca uitsluitend toegestaan om eten te laten afhalen of aan huis te bezorgen. Razendsnel pasten bedrijven zonder bezorgservice hun **businessmodel** (integraal onderdeel van een ondernemingsplan) aan, en gingen ook over tot bezorging aan huis, in eigen beheer of via de online platforms. Het gevolg was een explosie van het aanbod aan bezorgeten in steden. Goedlopende bezorgrestaurants zagen hun afzet vanaf dat moment plotseling sterk dalen: het aantal gevraagde bezorgmaaltijden werd immers gespreid over een aanzienlijk groter aantal aanbieders. Aan de orde in de branche was een toch al afnemende winstmarge per bestelorder. De lockdowns zorgden op grote schaal voor aanpassing van bedrijfsactiviteiten in de meso-omgeving. De lockdowns kostten sommige ondernemingen de kop, maar dus op een andere wijze dan je in eerste instantie zou vermoeden.

Uiteraard geldt dat dergelijke meso-ontwikkelingen ook kansen met zich meebrengen. Bovenstaand voorbeeld heeft ook een andere kant. Ondernemingen die tijdig anticiperen op ontwikkelingen zijn de bedrijven die wellicht niet hard worden geraakt, of juist ontstaan.

Voorbeeld

Meso-economische informatie voor bestaande bedrijfsprocessen

Een ander voorbeeld van een meso-factor is de marktprijsontwikkeling van de grondstof staal voor industrieel gebruik. Een prijsstijging van staal raakt in beginsel een specifiek aantal bedrijven. Daarna worden echter ook andere bedrijven getroffen door de prijsstijging. Het is immers aannemelijk dat de producerende schakels binnen de meso-omgeving de gestegen kostprijzen zullen doorberekenen aan de volgende schakels bin-

nen de bedrijfskolom. Omdat staal wordt gebruikt als grondstof voor talloze producten, zal het prijseffect zich als een olievlek over de gehele meso-omgeving verspreiden.

Afhankelijk van de mate van bereidheid bij de diverse bedrijfskolomschakels om de producten met staal nog steeds te kopen, zullen ondernemers moeten voorsorteren op bijgestelde prijs-, inkoop-, afzet- en omzetscenario's.

De meso-omgeving is ook deels afhankelijk van de macro-omgeving. De drie mogelijke oorzaken voor een stijgende staalprijs geven dat hieronder aan.

- Een prijsstijging door **schaarste** is een eerste mogelijkheid. Prijsstijgingen van producten ontstaan vaak als een tekort aan het product ontstaat. Er is dan gewoonweg te weinig grondstof in de wereld voorhanden.
- Technische omstandigheden in ondernemingen, zoals te weinig productie**capaciteit** (de hoeveelheid die machines en mankracht in een bepaalde periode kunnen leveren) kunnen ten grondslag liggen aan het tekort. In dit voorbeeld zouden dan te weinig machines bestaan om aan de marktvrage te voldoen.
- Er kan sprake zijn van een politiek motief. Een voorbeeld van een politiek motief is **protectionisme** (het beschermen van de eigen markt voor buitenlandse concurrenten). Het **tariefcontingent** (maximumhoeveelheid voor een bepaald goed waarvoor een laag invoertarief geldt) is dan één van de economische instrumenten die wordt ingezet.

In enkele jaren tijd is het distributieonderdeel in de meso-omgeving van Nederlandse afhaal- en bezorghoreca fors veranderd (foto: Shutterstock/Sengchoy Int).

1.9 Micro-economie als stuurinstrument voor de onderneming

Alle financiële gegevens in een onderneming vallen onder de noemer micro-economie. Financiële gegevens komen op twee manieren voor in een onderneming.

- Ten eerste worden financiële gegevens gebruikt voor de drie bedrijfseconomische financiële overzichten die ondernemingen wereldwijd (vrijwel altijd) gebruiken. Het gaat dan om de balans, de winst-en-verliesrekening en het liquiditeitsoverzicht. Deze financiële overzichten laten zien wat de huidige en toekomstige financiële stand van zaken in de onderneming is. Dat is van belang voor de belanghebbenden van de onderneming. Te denken valt dan aan de eigenaren, werknemers, leveranciers, eigenaren van een **aandeel** (eigendomsbewijs van een bedrijf), banken en overheden.
- Daarnaast worden financiële gegevens gebruikt voor alle interne bedrijfseconomische calculaties.

Financiële gegevens zijn dus een indicator voor het algehele presteren van een onderneming. Financiële resultaten zeggen dus iets over de kwaliteit en diverse onderliggende soorten bedrijfsvoering. De financiële prestaties van de onderneming zijn uiteindelijk doorslaggevend voor het voortbestaan van een onderneming.

1.10 De financiële overzichten in de boekingsperiode

De drie financiële overzichten (balans, winst-en-verliesrekening en liquiditeitsoverzicht) worden opgesteld voor een boekingsperiode. In een boekingsperiode bestaan een prognose, een tussentijdse meting en een terugblik op de drie financiële overzichten.

Figuur 3 De tijdslijn van een boekingsperiode kent drie meetmomenten: prognose, tussentijdse meting en terugblik

1.10.1 Prognose voor aanvang van de boekingsperiode

De prognose wordt opgesteld voor aanvang van de boekingsperiode. Afhankelijk van het gegeven of het bedrijf al een boekingsperiode achter de rug heeft of helemaal nieuw is, bestaan twee keuzes:

- Bestaande bedrijven: als uitgangspunt kunnen werkelijke gegevens uit de voorgaande boekingsperiode(n) worden gebruikt, afkomstig uit de bedrijfsadministratie.
- Nieuwe bedrijven: als uitgangspunt kunnen financiële prestaties worden gebaseerd op die van vergelijkbare ondernemingen, aangevuld met initieel eigen marktonderzoek (het bedrijf is immers hoeveelhedaanpasser voor de eigen markt), waarbij men terughoudendheid betracht in de omvang van prestaties in de eerste boekmaanden, en een langzame groeilijn in de maandprognoses aanbrengt.

Actuele informatie uit de macro- en meso-omgeving is echter van onschatbare waarde bij het maken van nog realistischere prognoses voor de drie financiële overzichten van het bedrijf voor de nieuwe, aanstaande boekingsperiode. Ondernemingen moeten doorlopend kijken naar de buitenwereld om te zien wat er gebeurt in hun meso- en macro-omgeving. Kennis van actualiteiten uit beide economische domeinen voorkomt dat de onderneming in isolement opereert. De onderneming moet beseft hebben van de doorlopende invloed van factoren uit de meso-omgeving, zoals klantenwensen en beschikbare leveranciers, en macro-omgeving, zoals de rentestand en juridische geboden en verboden.

1.10.2 Tussentijdse meting tijdens de boekingsperiode

De tussentijdse meting wordt uitgevoerd tijdens de boekingsperiode. Tussen prognose en terugblik bestaat dus een moment om de tussentijdse resultaten te beoordelen en zaken eventueel bij te sturen. Grofweg kan de ondernemer twee kanten op met tussentijdse afwijkingen:

1. De onderneming moet realistischere getallen prognosticeren

Voorbeeld

Noodzaak voor realistischere prognoses

Wellicht heeft de onderneming de omzet te hoog ingeschat. Op basis van de oorspronkelijk geraamde omzet heeft de onderneming bedrijfskundige prestaties vormgegeven, zoals de omvang van personeelsinzet. De onderneming heeft nu de gelegenheid om de personeelsplanning te herzien.

2. De onderneming moet het bedrijfskundig proces beter beheersen

Procesbeheersing kan over alle voorkomende bedrijfsprocessen gaan. Procesbeheersing betekent dat de onderneming sleutelt aan de inhoud van bepaalde bedrijfsactiviteiten, om zo de contributie aan het gestelde financiële doel te maximaliseren.

Voorbeeld

Betere procesbeheersing

Stel dat een significante afwijking bestaat tussen de geprognoseerde en tussentijds behaalde omzet. Het is dan belangrijk om uit te zoeken wat de oorzaken zijn van dat omzetverschil, om zodoende het oorspronkelijk gestelde omzetdoel alsnog te kunnen halen. Wellicht blijven naams- of productherkenbaarheid – en daardoor dus omzet – achter, en moet de afdeling marketing een tandje bijzetten. Het is echter ook heel goed denkbaar dat er geheel andere redenen bestaan. De afdeling inkoop heeft bijvoorbeeld de verkeerde kleurvariant van een bepaald product ingekocht, het verkoopteam focust op verkeerde **bijverkoop** (het verkopen van een bijpassend product uit het assortiment), of de **routing** (looproute in de winkelruimte) op de winkelvloer is onduidelijk.

1.10.3 Terugblik na afloop van de boekingsperiode

De terugblik vindt plaats na afloop van de boekingsperiode. De terugblik verschaft inzicht in de werkelijke gegevens, afkomstig uit de bedrijfsadministratie. Voor deze terugblik gelden grofweg dezelfde acties als bij de tussentijdse meting. Er bestaat nu

echter alleen nog de mogelijkheid aanpassingen door te voeren voor de boekingsperiode die nu gaat volgen.

1.10.4 *Het dashboard van de financiële stuurkamer*

Financiële prestaties in de financiële overzichten hebben de functie van kwaliteits-indicator. Dit geldt voor alle drie de meetmomenten, maar vooral bij de tussentijdse meting. Hierbij zou een vergelijk met de waarschuwinglampjes op een dashboard in een voertuig kunnen opgaan:

- Groen betekent dat de ingeslagen bedrijfskundige koers voldoende bijdraagt aan de gestelde financiële doelstellingen. De financiële doelen worden gehaald. Er is geen reden om de koers aan te passen.
- Oranje betekent dat een bepaalde kwetsbaarheid bestaat. Daadwerkelijke tussentijdse getallen dreigen achter te gaan lopen op de prognoses. Men moet ofwel de oorspronkelijke prognoses bijstellen, ofwel bedenken op welke manier het bedrijfsproces beter beheerst kan worden.
- Rood betekent direct ingrijpen en de ingeslagen bedrijfskundige koers herzien.

Om de juiste diagnose te stellen, het probleem dat de kleur veroorzaakt, zal onder de motorkap gekeken moeten worden. Men moet dus in de organisatie op zoek naar het feitelijke probleem. Op die manier vindt men de daadwerkelijke oorzaak voor de achterblijvende financiële indicator.

Financiële prestaties zijn gekoppeld aan bedrijfskundige processen. Anders gezegd: de bedrijfskundige processen zijn verantwoordelijk voor de financiële prestaties. Een bedrijfsproces dat te weinig bijdraagt aan de financiële prestatie, moet beter worden beheerst. Ofwel: het bedrijfsproces moet worden bijgesteld, herzien of worden verbeterd.

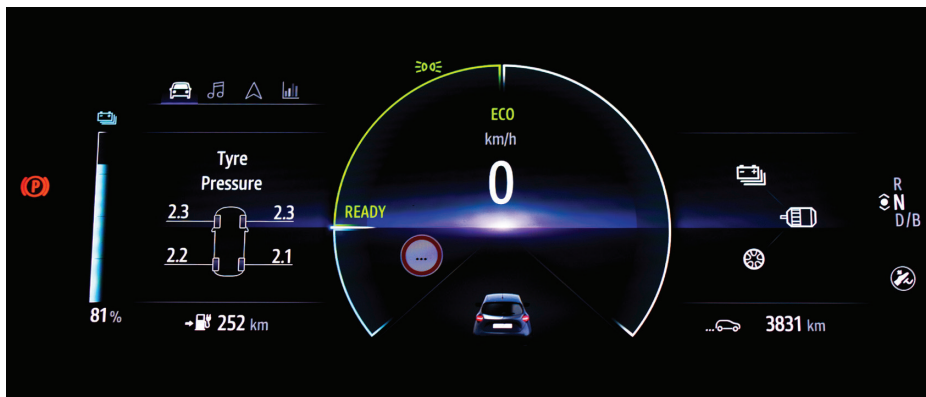

Foto: Shutterstock/Fast_Cyclone.

1.10.5 *De functie van bedrijfsadministratie voor de drie financiële overzichten*

Voor het opstellen van de financiële overzichten gebruikt de onderneming getallen die uit de bedrijfsadministratie worden gehaald. De bedrijfsadministratie vormt het verslag van alle financiële feiten in de onderneming. De bedrijfsadministratie heeft dus een voorzienende functie. Daarmee is de bedrijfsadministratie dus een financieel

stuurinstrument, maar op andere wijze dan de drie financiële overzichten. Daarnaast verschaft de bedrijfsadministratie informatie die de drie financiële overzichten niet verstrekken.

1.11 De balans

De balans is een overzicht van bezit en schuld van een onderneming op een bepaald moment. Voor elke boekingsperiode worden twee balansen opgeleverd: een beginbalans en een eindbalans. Bij een boekingsperiode van een kalenderjaar worden dan de boekingsdagen 1 januari (beginbalans) en 31 december (eindbalans) gekozen. Een balans is een momentopname. Het gaat dus om een statische weergave van de situatie op beide boekingsdagen. Bij een tussentijdse meting wordt een bijgestelde geprognosticeerde eindbalans opgesteld.

Bedragen

Balansbedragen worden afgerond op hele euro's. Balansbedragen bevatten geen **belasting toegevoegde waarde (btw)**. Btw is omzetbelasting die wordt geheven op producten en diensten. Een uitzondering daarop zijn bedragen die nog betaald moeten worden door schuldenaars of aan schuldeisers.

Openingsbalans 'Onderneming X' per 01/01/2024				
	Debet		Credit	
Vaste Activa			Eigen vermogen	
Bedrijfsgebouw	€	330.000	Eigen vermogen	€ 182.500
Inventaris	€	60.000		
Machines	€	70.000		
Bedrijfsauto	€	25.000		
Vlottende activa			Vreemd vermogen lang	
Debiteuren	€	27.000	Hypothecaire lening	€ 270.000
Voorraad	€	24.000	Banklening	€ 70.000
Liquide middelen			Vreemd vermogen kort	
Kas	€	1.000	Crediteuren	€ 15.000
Bank	€	3.000	Banklening r/c	€ 2.500
	€	540.000	€	540.000

Figuur 4 Voorbeeld van een balans

1.11.1 Balans bij oprichting van de onderneming

Bij aanvang van ondernemingsactiviteiten wordt een **oprichtingsbalans** opgesteld. Technisch is de oprichtingsbalans identiek aan de beginbalans. Het verschil tussen de oprichtingsbalans en de openingsbalans is het feit dat op de oprichtingsbalans de uitgaven voor de eerste maand kunnen worden meegefinancierd. De ondernemer beschikt in de eerste maand van het ondernemingsbestaan immers niet altijd over voldoende liquide middelen voor alle uitgaven in die maand.

1.11.2 Het bezit op de balans

Het bezit van een bedrijf wordt weergegeven aan de **debetzijde**, ofwel kapitaalzijde, van de balans. Het bezit op de balans wordt aangegeven met de verzamelnaam **activa**. Op de debetzijde bestaat een onderverdeling van activa naar looptijd. Er bestaan twee looptijden: korter dan een jaar en langer dan een jaar. Het balansbezit wordt opgedeeld in **vaste activa (VA)** en **vlottende activa (VA)**.

1.11.3 Vaste activa (VA) en vlottende activa (VLA)

Vaste activa (VA)

Alle bezit dat langer meegaat dan een jaar en langer dan een proces, valt onder de noemer vaste activa. Hieronder vallen bijvoorbeeld aangekochte machines en het gekochte bedrijfspand. In het algemeen taalgebruik noemt men de vaste activa in een onderneming ook wel **duurzame productiemiddelen (DPM)**. Duurzame productiemiddelen (DPM) zijn de vaste activa in de onderneming die langer meegaan dan een jaar en langer dan een proces. Het begrip duurzame productiemiddelen (DPM) wordt op de balans echter niet gebruikt.

Vlottende activa (VLA)

Bezit dat korter meegaat dan een jaar, en slechts een proces, valt onder de noemer vlottende activa. Tot de vlottende activa behoren voorraden en ook **debiteuren** (schulde-naars) van de onderneming.

Liquide middelen (LM)

Ook **liquide middelen**, ofwel direct opeisbaar geld op de bankrekening of in kas, vormen onderdeel van de vlottende activa. Soms vormen liquide middelen een zelfstandig balansonderdeel. Dat is dan een balansweergavekeuze van de onderneming.

1.11.4 De schuld op de balans

Aan de **creditzijde**, ofwel vermogenszijde, staan de financieringsbronnen van het bezit. De creditzijde bestaat om de debetzijde te financieren. De creditzijde van de balans maakt inzichtelijk welke financieringsbronnen bestaan voor welke soort activa van het bedrijf. De schuld op de balans wordt aangeduid met de verzamelnaam **passiva**. Ook op de creditzijde bestaat een onderverdeling naar tijdspanne. De creditzijde wordt opgedeeld in **eigen vermogen (EV)**, **vreemd vermogen lang (VVL)** en **vreemd vermogen kort (VVK)**.

1.11.5 Eigen vermogen (EV)

Eigen inbreng van de ondernemer

De balanspost eigen vermogen (EV) bestaat uit het geld dat de eigenaar ter beschikking heeft gesteld aan de onderneming. Het kan ook gaan om de waarde van goederen die de ondernemer als privépersoon bezat en heeft ingebracht in het bedrijf bij de opstart ervan. Het eigen vermogen staat permanent ter beschikking en is langer dan een jaar in het bedrijf aanwezig.

Aandelenkapitaal

Het eigen vermogen kan ook bestaan uit de geldwaarde van uitgegeven aandelen. Een aandeel is een eigendomsbewijs van een onderneming. Tegenover het geld dat een koper betaalt voor een aandeel, staat een beloning in de vorm van een winstdeel en soms zeggenschap over de koers van de onderneming. Als aandelen uitgegeven worden, ontstaat op de balans een balanspost **aandelenkapitaal**. Het aandelenkapitaal is het bedrag waarvoor de onderneming aandelen heeft uitgegeven en opgehaald.

1.11.6 Vreemd vermogen lang (VVL) en vreemd vermogen kort (VVK)

Aan de creditzijde staan verder het vreemd vermogen lang en vreemd vermogen kort. Deze balansonderdelen komen qua looptijd overeen met de looptijden van vaste activa en vlottende activa aan de debetzijde.

Vreemd vermogen lang (VVL)

Vreemd vermogen lang is bedoeld voor de financiering van alle bezit dat langer meegaat dan een jaar en langer dan een proces. Het vreemd vermogen lang kan bijvoorbeeld dienen voor de financiering van een machine. Ook de **hypotheek** (lening voor de financiering van onroerend goed) hoort bij vreemd vermogen lang.

Vreemd vermogen kort (VVK)

Vreemd vermogen kort is bedoeld ter financiering van alle activa die korter meegaan dan een jaar en maximaal een proces, bijvoorbeeld voor de financiering van voorraad. Ook **crediteuren** (schuldeisers) horen bij vreemd vermogen kort.

1.11.7 Financieringsbronnen

Het zoeken van de juiste financieringsbron bij bepaalde activa loopt volgens de **gouden balansregel**. De gouden balansregel geeft aan dat de looptijd van de passiva moet overeenkomen met de **economische levensduur** van de activa. De economische levensduur van een duurzaam productiemiddel (DPM) is de maximale periode van verantwoord economisch gebruik van een DPM. In principe stelt de onderneming de economische levensduur zelf naar redelijkheid vast. Er zijn uitzonderingen, zoals ICT-voorzieningen, waarvoor de Belastingdienst iets bepaalt.

Bezit dat langer meegaat dan een jaar moet dus gefinancierd worden met vreemd vermogen lang. Bezit dat korter meegaat dan een jaar moet gefinancierd worden met vreemd vermogen kort. Met andere woorden: een duurzaam productiemiddel (DPM), zoals een productiemachine, mag niet worden gefinancierd met vreemd vermogen kort. In praktijk zou de onderneming dan het volledige kredietbedrag binnen een jaar moeten terugbetalen. In dat boekjaar zouden dan de betalingen voor **aflossing** (periodieke terug-

betaling van een schuldeel aan een kredietverstrekker of schuldeiser), en de kosten en betalingen rondom **interest** (achteraf betaalde rente) veel te hoog worden.

1.11.8 *Omvang, samenstelling en verhoudingen op de balans*

Er bestaan indicaties voor juiste verhoudingen tussen diverse balansonderdelen. Ook bestaan richtlijnen voor de samenstelling van de schuldzijde van de balans. Kredietverstrekkers, zoals een bank, beoordelen deze ratio's bij kredietaanvragen van ondernemingen. Banken willen bijvoorbeeld weten of de onderneming in staat is aan haar betalingsverplichtingen rondom interest en aflossing te voldoen. Natuurlijk zijn de gewenste uitkomsten van dergelijke ratio's theoretische grenzen. De vraag of een bepaalde ratio-uitkomst gezond of juist niet ideaal is, verschilt per branche, en zelfs per regio in een land. De meso-omgeving van een lokale frituur op het platteland is immers anders dan de meso-omgeving van een snackbar in een stad. Kortom, de beoordeling van de ratio's is maatwerk. Specifieke macro-, meso- en micro-indicaties en prestaties zijn doorslaggevend bij de interpretatie en beoordeling van uitkomsten.

1.11.9 *Balansevenwicht*

Uiteindelijk moet het totaal aan de creditzijde van de balans overeenkomen met het totaal aan de debetzijde van de balans. De vermogenszijde is dan exact even groot als de kapitaalzijde. Ofwel: er bestaat precies genoeg financiering voor het bezit van de onderneming. De balans is dan in evenwicht.

1.11.10 *Jaarrekening*

De wet vraagt iedere **ondernemingsvorm** (rechtsvorm) om ieder nieuw boekjaar een openingsbalans en eindbalans op te stellen. In praktijk stellen veel ondernemingen aan het einde van een boekjaar een beknopte of uitgebreide **jaarrekening** op. De jaarrekening is een jaarverslag met daarin een eindbalans en winst-en-verliesrekening als terugblik, en een uitvoerige toelichting op beide financiële overzichten. De jaarrekening geldt als uitgangspunt voor het doen van fiscale aangiften.

1.11.11 *Wettelijke publicatieplicht*

Er bestaan verschillende ondernemingsvormen. De ondernemingsvorm is de rechtsvorm waarmee de onderneming is ingeschreven bij de **Kamer van Koophandel (KvK)**. De Kamer van Koophandel (KvK) is zelfstandig Nederlandse bestuursorgaan dat het **Handelsregister** bijhoudt. Het Handelsregister is een overheidsregister waarin ondernemingen en rechtspersonen en hun gegevens zijn vermeld. Bij ondernemingsvormen met **rechtspersoonlijkheid** (juridisch zelfstandige entiteit) bestaat publicatieplicht van de jaarrekening. Dit geldt bijvoorbeeld voor de naamloze vennootschap (nv) en besloten vennootschap (bv). Bij een aantal overige ondernemingsvormen, zoals de stichting, geldt de publicatieplicht vanaf een bepaalde jaaromzet. De publicatieplicht bestaat dan minimaal uit het deponeren van de jaarrekening bij de Kamer van Koophandel (KvK). Ook moet de jaarrekening inzichtelijk worden gemaakt bij de **aandeelhouders** (eigenaren van een aandeel) van de onderneming. Voor ondernemingsvormen zonder rechtspersoonlijkheid en aandeelhouders, zoals de eenmanszaak en de zelfstandige zonder personeel (zzp'er) op basis van een eenmanszaak, geldt de publicatieplicht in beginsel niet.

1.12 De winst-en-verliesrekening

De winst-en-verliesrekening (ofwel **exploitatie**rekening en **resultaten**rekening) is een overzicht van **opbrengsten** (bedrijfseconomische baten) en kosten (bedrijfseconomische lasten) in een bepaalde boekingsperiode. Meestal wordt de winst-en-verliesrekening per kwartaal of per maand opgesteld, maar in ieder geval eens per jaar bij het afsluiten van het boekingsjaar.

Bedragen

Bedragen op de winst-en-verliesrekening worden afgerond op hele euro's. Bedragen op de winst-en-verliesrekening zijn exclusief btw.

Winst-en-verliesrekening 'Onderneming X'					
Prognose 2024					
Kwartaal	1	2	3	4	Totaal
Omzet	€ 83.000	€ 97.000	€ 89.000	€ 91.000	€ 360.000
Inkoopwaarde	€ 20.750	€ 24.250	€ 22.250	€ 22.750	€ 90.000
Brutowinst	€ 62.250	€ 72.750	€ 66.750	€ 68.250	€ 270.000
<i>Bedrijfskosten:</i>					
Loonkosten	€ 24.750	€ 24.750	€ 24.750	€ 24.750	€ 99.000
Interest hypotheek	€ 2.250	€ 2.250	€ 2.250	€ 2.250	€ 9.000
Interest banklening	€ 1.200	€ 1.200	€ 1.140	€ 1.140	€ 4.680
Afschrijving gebouw	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000	€ 2.000	€ 8.000
Afschrijving inventaris	€ 500	€ 500	€ 500	€ 500	€ 2.000
Afschrijving auto	€ 750	€ 750	€ 750	€ 750	€ 3.000
Afschrijving machines	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000	€ 16.000
Constante kosten overig	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 15.000	€ 60.000
Variabele kosten overig	€ 4.150	€ 4.850	€ 4.450	€ 4.550	€ 18.000
Interest banklening r/c	€ 76	€ 76	€ 76	€ 76	€ 304
<i>Subtotaal</i>	€ 54.676	€ 55.376	€ 54.916	€ 55.016	€ 219.984
Nettowinst	€ 7.574	€ 17.374	€ 11.834	€ 13.234	€ 50.016

Figuur 5 Voorbeeld van een winst-en-verliesrekening

1.12.1 Kosten

Kosten hebben een drukkend effect op de nettowinst. Daarmee zijn het bedrijfseconomische lasten. Dat betekent niet automatisch dat alle kosten ook uitgaven zijn, en dus resulteren in een uitgaande **kasstroom** (inkomende en uitgaande geldstromen).

Voorbeeld Afschrijvingen zijn kosten

Een voorbeeld van kosten die geen uitgave vormen, is de **afschrijving** op machines of bedrijfsauto's. Afschrijving is de waardevermindering van een duurzaam productiemiddel, uitgedrukt in geld of een percentage. Afschrijvingskosten worden opgevoerd als bedrijfskosten op de winst-en-verliesrekening, zonder dat deze kosten resulteren in een daadwerkelijk uitgaande kasstroom op het liquiditeitsoverzicht.

Voorbeeld Interest zijn kosten en betalingen

Interest (achteraf betaalde rente) is ook een voorbeeld van kosten. Interest komt als kostenpost voor op de winst-en-verliesrekening. Interest resulteert ook in een daadwerkelijke uitgave op het liquiditeitsoverzicht.

Voorbeeld Aflossingen zijn geen kosten, wel betalingen

Aflossing is de periodieke terugbetaling van een schulddeel aan een kredietverstrekker of schuldeiser. Door aflossing wordt de schuld lager. Daarmee kan aflossing technisch geen kostenpost vormen. Aflossing komt dus niet voor op de winst-en-verliesrekening. De post aflossing resulteert echter wel in een geldstroom, en komt dus wel als uitgave voor op het liquiditeitsoverzicht.

1.12.2 Prestatiemoment van opbrengsten en kosten is leidend

Uitgangspunt voor de winst-en-verliesrekening is het prestatiemoment van de opbrengsten. De omzet die in een bepaald kwartaal is behaald, wordt als opbrengst ondergebracht in dat kwartaal. Het moment waarop de klant betaalt, kan buiten dat kwartaal liggen. Dat is dan niet relevant; de prestatie is immers de verkoop in die boekingsperiode. Eenzelfde redenering bestaat voor de kosten in een boekingsperiode. Ook hier is de betaaldatum niet relevant. Het gaat erom dat de onderneming in dat tijdsbestek gebruikmaakt van zaken zoals huur, gas, licht, water, machines en vreemd vermogen, en daar kosten voor maakt.

Voorbeeld Prestatie is leidend

Als een onderneming voorraad inkoop in kwartaal 1 en pas betaalt medio kwartaal 2, geldt dat de kosten worden opgevoerd in kwartaal 1. Zonder inkoop in kwartaal 1 zou de ondernemer de bedrijfsactiviteiten in kwartaal 1 immers niet op normale wijze kunnen uitoefenen. Anders gezegd: zonder deze kosten zou een ondernemer zijn bedrijf niet kunnen exploiteren.

1.12.3 Permanence

Het zo gelijkmatig mogelijk spreiden van de diverse kosten die voorkomen op de winst-en-verliesrekening – ongeacht betaalmoment – duidt men aan met het begrip **permanence**. Permanence past men toe om zo een gelijkmatig drukkend effect van

bedrijfskosten op de nettowinst te creëren. Het begrip *permanence* (in het Nederlands: *permanentie*) stamt af van het Franse *permanence de l'inventaire et des profits et des pertes*, hetgeen neerkomt op een streven naar een zo zuiver mogelijke weergave van alle opbrengsten en kosten in een bepaalde boekingsperiode. Op die manier kan op elk gewenst moment een correcte winst-en-verliesrekening worden opgemaakt.

Voorbeeld

Permanence op kosten

Een bedrijf ontvangt in januari een factuur van € 1.200 voor verzekeringspremies voor het gehele boekjaar. Het betaalmoment ligt in februari, zo geeft de factuur aan. Op de winst-en-verliesrekening wordt nu iedere maand een twaalfde deel van die factuur opgevoerd, ofwel € 100. Het bedrijf maakt immers maandelijks gebruik van deze dienst, om zo de bedrijfsactiviteiten fatsoenlijk te kunnen uitoefenen. Het daadwerkelijke betaalmoment is hierbij irrelevant.

1.12.4 Afsluiten van de boekingsperiode

Bij het afsluiten van de winst-en-verliesrekening is een bedrag aan resultaat (winst of verlies) ontstaan. Dit resultaat wordt aan het einde van de boekingsperiode toegevoegd aan de balanspost eigen vermogen. Deze balanspost groeit bij winst, en neemt af in het geval van verlies. Het eigen vermogen vormt de eigen financiële buffer. De toegenomen hoeveelheid eigen vermogen (middels de nettowinst) wordt daarom ook wel **weerstandsvermogen** genoemd. Het toevoegen van de nettowinst uit de winst-en-verliesrekening aan de post eigen vermogen op de balans is een voorbeeld van de samenhang tussen de winst-en-verliesrekening en de balans.

1.13 Het liquiditeitsoverzicht

Het liquiditeitsoverzicht (ofwel **kasstroomoverzicht**) is een overzicht van **inkomsten** (inkomende kasstromen) en uitgaven (uitgaande kasstromen) in een bepaalde boekingsperiode. Het liquiditeitsoverzicht is dus een overzicht van de daadwerkelijk uitgaande en binnenkomende kasstromen (ofwel **cash flow**). Het daadwerkelijke betaalmoment van een factuur bepaalt in welke maand deze factuur moet worden opgevoerd. Daarmee heeft het liquiditeitsoverzicht een andere functie dan de winst-en-verliesrekening. Het liquiditeitsoverzicht wordt meestal opgesteld in maanden.

Bedragen

Getallen in het liquiditeitsoverzicht worden afgerond op twee decimalen achter de komma. In het liquiditeitsoverzicht wordt gewerkt met bedragen inclusief btw. De onderneming wil immers inzicht in de te verwachten inkomende en uitgaande kasstromen. Bovendien betaalt de onderneming zelf ook btw, bijvoorbeeld op ingekochte grondstoffen en het internetabonnement. Hoewel het bedrijf deze btw-gelden later kan terugvragen, moet het bedrijf wel over voldoende cash beschikken om de uitgaven eerst zelf te doen.

Liquiditeitsoverzicht 'Onderneming X'

Prognose 2024 / kwartaal 1

Ontvangsten:	Januari	Februari	Maart
Contant	€ 5.200	€ 5.000	€ 6.400
Debiteuren		€ 20.800	€ 20.000
<i>Subtotaal</i>	€ 5.200	€ 25.800	€ 26.400
Uitgaven:			
Contante inkopen			€ 2.500
Crediteuren		€ 6.800	
Nettoloon	€ 4.620	€ 4.620	€ 4.620
Loonheffing vakantiegeld			€ 5.940
Werkgeverslasten			€ 4.950
Vakantiegeld			
Loonheffing vakantiegeld			
Interest hypotheek			€ 2.100
Aflossing hypotheek			
Interest banklening	€ 350	€ 350	€ 350
Aflossing banklening			
Privéopnamen	€ 1.750	€ 1.750	€ 1.750
Aflossing banklening r/c		€ 6.700	
Interest banklening r/c		€ 76	
<i>Subtotaal</i>	€ 6.720	€ 20.296	€ 22.210
Saldo begin	€ 11.500	€ 9.980	€ 15.484
Netto-ontvangsten	-€ 1.520	€ 5.504	€ 4.190
Saldo eind	€ 9.980	€ 15.484	€ 19.674

Figuur 6 Voorbeeld van een liquiditeitsoverzicht

1.13.1 Uitgaven

Op het liquiditeitsoverzicht komen alleen daadwerkelijke kasstromen voor. Afschrijvingskosten komen dus nooit voor op het liquiditeitsoverzicht. Deze kosten resulteren immers niet in een uitgave. Aflossing komt wel voor op de liquiditeitsbegroting als uitgave, maar niet op de winst-en-verliesrekening. Aflossing is immers geen kostenpost; middels een aflossing wordt de schuld lager.

1.13.2 Betaalmoment van inkomsten en uitgaven is leidend

Uitgangspunt voor het liquiditeitsoverzicht is het daadwerkelijke betaalmoment van inkomsten en uitgaven.

Economische kennis is essentieel bij het opzetten en voortbestaan van iedere commerciële organisatie. De methode **Algemene economie voor het bedrijf** geeft een compleet beeld van het samenspel tussen economie in het groot, economie in de directe omgeving van het bedrijf en de economie in de onderneming zelf. Door de samenhang tussen de macro-, meso- en micro-economie krijgen studenten en professionals inzicht in de relevantie, impact en praktische toepasbaarheid van grotere economische vraagstukken in commerciële organisaties. Economie wordt zo ingezet als stuurinstrument voor de onderneming.

De methode is opgebouwd uit negen thema's, waaronder conjunctuur, productie, internationale handel en ondernemingsfinanciering. In ieder thema wordt duidelijk uitgelegd hoe studenten en professionals grotere economische ontwikkelingen en actualiteiten kunnen vertalen naar het eigen bedrijf. De negen thema's kunnen integraal worden ingezet, maar ook een selectie van thema's kan als leereenheid gekozen worden, bijvoorbeeld thema's over macro-economie. Daarnaast kunnen thema's afzonderlijk bestudeerd worden, bijvoorbeeld als ondersteuning bij het opzetten van een afstudeerproject of ondernemingsplan. Elk thema vormt een afgeronde eenheid.

Op de **website** zijn bij ieder thema drie soorten opdrachten opgenomen:

- een verwerkingsopdracht aan de hand van een nieuwsbericht met opdrachten;
- een financiële opdracht in de vorm van een Excel-bestand, met daarin de belangrijkste financiële overzichten voor iedere onderneming (balans, winst-en-verliesrekening, liquiditeitsoverzicht en in sommige gevallen het masterbudget);
- een toepassingsopdracht.

Daarnaast biedt de website per thema PowerPoints en begrippenlijsten. Voor docenten is extra toetsmateriaal beschikbaar.

De methode is geschikt voor hbo-studenten uit alle leerjaren binnen het domein Business Administration, zoals Commerciële economie en Bedrijfseconomie, en voor hbo-studenten bij opleidingen met commerciële onderdelen, zoals Bedrijfskunde, Bestuurskunde / Overheidsmanagement, en Industrieel Product Ontwerpen. Ook voor professionals binnen het midden- en kleinbedrijf is de methode geschikt.

Hieronimus van Sassen MBA is als economiedocent werkzaam bij de faculteit Business, Finance & Marketing van De Haagse Hogeschool, onder andere bij de opleiding Ondernemerschap & Retail Management.

